

The importance of social protection policy in the fight against poverty in the Republic of Uzbekistan

Oybek JUMAYEV¹

Tashkent University of Applied Sciences

ARTICLE INFO

Article history:

Received December 2023

Received in revised form

15 December 2023

Accepted 20 January 2024

Available online

15 February 2024

Keywords:

poverty,
natural disaster,
food,
drink,
shelter,
clothing,
need,
financial literacy,
entrepreneurship,
infrastructure,
quality treatment,
targeted benefits,
social insurance,
level of state welfare,
social support.

ABSTRACT

This article examines the importance of social protection policies in the fight against poverty in the Republic of Uzbekistan from a scientific and practical point of view. Also scientifically substantiated are the various causes and consequences of poverty, signs of a deep understanding of the essence of the welfare state. Scientific conclusions, proposals and recommendations have been developed for managing the necessary investments in health care and education to reduce poverty.

2181-1415/© 2024 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol5-iss1/S-pp121-126>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

O'zbekiston Respublikasida kambag'allikka qarshi kurashishda ijtimoiy himoya siyosatining ahamiyati

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

kambag'allik,
tabiiy vayronagarchilik,
ozuq-ovqat,
ichimlik,
boshpana,
kiyim-kechak,
ehtijoj,

Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasida kambag'allikka qarshi kurashishda ijtimoiy himoya siyosatining ahamiyati ilmiy-amaliy jihatdan o'rganilgan. Shuningdek, kambag'allik paydo bo'lishining turli sabablari va oqibatlari, ijtimoiy davlatning mohiyatini chuqur anglashdagi belgilari ilmiy asoslangan. Aholining kambag'alligini kamaytirish uchun

¹ Lecturer, Tashkent University of Applied Sciences. E-mail: oybekmaratovich8@mail.com

moliyaviy savodxonlik,
tadbirkorlik hissi,
infratuzilma,
sifatli davolanish,
manzilli nafaqa to'lash,
ijtimoiy sug'urta,
davlatning farovonlik
darajasi,
ijtimoiy qo'llab-quvvatlash.

sog'liqni saqlash va ta'limda zarur investitsiyalarni boshqarishni amalga oshirilishiga doir ilmiy xulosalar, taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Значение политики социальной защиты в борьбе с бедностью в Республике Узбекистан

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

бедность,
стихийное бедствие,
еда,
питье,
кров,
одежда,
нужда,
финансовая грамотность,
предприимчивость,
инфраструктура,
качественное лечение,
адресные льготы,
социальное страхование,
уровень государственного
благополучия,
социальная поддержка.

В данной статье исследуется значение политики социальной защиты в борьбе с бедностью в Республике Узбекистан с научной и практической точки зрения. Рассматриваются различные причины и последствия возникновения бедности, а также анализируются признаки глубокого понимания сущности социального государства. На основе исследования разработаны научные выводы, предложения и рекомендации по управлению необходимыми инвестициями в здравоохранение и образование для снижения уровня бедности населения.

Kambag'allik – bu kundalik asosiy ehtiyojlarning barchasini yoki ko'p qismini qondirish uchun yetarli daromadga ega bo'lmaslik holati hisoblanadi. Xususan, oziq-ovqat, ichimlik, boshpana, kiyim-kechak kabi asosiy ehtiyojlarga erishishda qiyinchilik tug'ilishi yoki erisha olmaslik kambag'allik deb ta'riflanishi mumkin. Biroq, ba'zi rivojlangan mamlakatlarda ushbu ta'rifning standartlarida o'zgarishlar mavjud. 2015-yilda Birlashgan Millatlar Tashkiloti tomonidan belgilangan Barqaror rivojlanish maqsadlarining birinchi maqsadi qashshoqlikning barcha shakllariga barham berish deyiladi. Barqaror rivojlanish maqsadlariga a'zo davlatlar "Hech kimni ortda qoldirmaslik va eng uzoq hududlardagi aholiga birinchi navbatda yordamga borish" majburiyatini o'z zimmlariga oldilar. Jumladan oziq-ovqat, toza ichimlik suvi va sanitariya yetishmasligiga barham berishga qaratilgan. Ushbu maqsadga erishish iqlim o'zgarishi va mojarolar keltirib chiqaradigan yangi tahdidlarga yechim topishni o'z ichiga oladi.

Kambag'allik turli sabablarga ko'ra mamlakatdan mamlakatga yoki uning o'ziga xos geografiyasiga qarab yuzaga kelishi mumkin. Asosiy sabablarga ekologik sabablar, iqtisodiy sabablar, siyosiy sabablar va ijtimoiy sabablar kiradi. Kambag'allikning eng aniq ekologik sabablari tabiiy ofatlar, cho'llanish va qurg'oqchilik kabi tabiiy omillar bo'lsa, Nigeriya kabi mamlakatlarda hukumatdagi korrupsiya va noaniq siyosat kambag'allik va qashshoqlikning ko'lamini yanada kengayishining asosiy sabablaridan biri bo'lib kelmoqda.

Farovonlik hayotni batpo etishning asosiy konsepsiyalaridan biri ijtimoiy siyosat hisoblanadi. Tarixdan bizga ma'lumki o'tmishda ko'plab hukmdorlar non tarqatish va o'yin-kulgilar uyushtirish orqali kambag'allarga g'amxo'rlik qilishgan. XIX asrning ikkinchi yarmida "ijtimoiy davlat" tushunchasini birinchi marta nemis olimi Lorens fon Shtayner kiritgan. U "Ijtimoiy davlat o'z fuqarolarini iqtisodiy va ijtimoiy taraqqiyotga ko'niktirish va o'qitishga majburdir, chunki birining rivojlanishi ikkinchisining rivojlanishining sharti bo'lishi kerak va bu ijtimoiy davlatning asosiy ma'nosi", deb ko'rsatdi.

1930-yilda nemis olimi German Geller ijtimoiy-siyosiy adabiyotga ijtimoiy huquqiy davlat tushunchasini kiritdi. Ikkinchi jahon urushidan so'ng bir qator G'arbiy Yevropa davlatlarining konstitusiyasiga farovonlik davlati formulasi kiritilgan. Taxminan XX asrning 60-yillarida birinchi ijtimoiy davlatlar, masalan, Fransiya, Germaniya, Shveysariya va Angliyada va boshqalar mamlakatlarda tashkil etila boshlandi. Ularning yashashining asosiy sharti – milliy daromadning ma'lum qismini jamiyatdagi nochor qatlamni qo'llab-quvvatlash uchun ajrata oladigan iqtisodiy rivojlanishning eng yuqori darajasidir.

Ijtimoiy davlatning mohiyatini chuqur anglash uchun uning belgilarini farqlash zarur. Birinchi belgi – ijtimoiy siyosatni amalga oshirishning huquqiy tabiati, davlatning ijtimoiy jarayonlarni nazorat qilish va boshqarish majburiyati, ikkinchisi – ijtimoiy sug'urta tizimini yaratish, uchinchisi – byudjet va ijtimoiy to'lovlar, to'rtinchisi – mavjud ijtimoiy ta'minot, bandlik va davlat himoyasini ta'minlaydigan davlat tizimi, beshinchisi – jamiyatning har bir a'zosini davlat tomonidan ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, oltinchi – fuqarolarning farovonligining yuqori darajasi uchun mas'uliyatni oshirish bilan shug'ullanadi.

Farovonlik davlatining vujudga kelishi huquqiy davlatni shakllantirish tamoyillarining rolini kamaytirmadi (zaiflashtirmadi). Farovonlik davlatining mazmuni va maqsadi jamiyatda tinchlik va totuvlik uchun shart-sharoit yaratish, ijtimoiy sheriklik institutlarini rivojlantirish, mehnatkashlarning adolatli va munosib ish haqi olish huquqini kafolatlash va tahdidlardan himoya qilishdir. Bunday davlatni yaratishning majburiy sharti siyosiy va iqtisodiy hokimiyatni bo'lishishdir.

O'zbekiston Respublikasini isloh qilishning asosiy maqsadlaridan biri ijtimoiy davlatni yaratishdir.

O'zbekistonlik iqtisodchi olimlar va tadqiqotchilar qatorida Abdurahmonov Q.X., Xolmo'minov Sh.R., Djumanova R.F., Ibragimova N.M., Muxitdinova M.Z., Pardayeva B., Saidov K.S., Xashimov P.Z. va boshqalarning ilmiy izlanishlarida kambag'allikka oid masalalar alohida muammo sifatida chuqur o'rganishga harakat qilingan.

Darhaqiqat, muhtaram Prezidentimiz Sh.M. Mirziyoyevning 2020-yil 24-yanvar kuni Oliy Majlisga yo'llagan Murojaatnomasida respublikamizda kambag'allikni qisqartirishning yechimi dolzarb masala sifatida kun tartibiga olib chiqildi. Bu borada, davlatimiz rahbari shunday o'ziga xos yondashuvni ilgari surdiki, unga ko'ra "Kambag'allikni kamaytirish oylik yoki nafaqa miqdorini ko'paytirish, yoppasiga kredit berish, degani emas. Buning uchun, eng avvalo, aholini kasbga o'qitish, moliyaviy savodxonligini oshirish, odamlarda tadbirkorlik hissini uyg'otish, infratuzilmani yaxshilash, farzandlarini o'qitish, sifatli davolanish, manzilli nafaqa to'lash tizimini joriy qilish kerak" deb ta'kidlangan edi.

Shu maqsadda muayyan xususiyatlarga ega bo'lgan ijtimoiy davlat to'g'risidagi nizom O'zbekiston Respublikasining 2023-yil 1-mayda qabul qilingan Konstitusiyasining 1-moddasida "O'zbekiston – boshqaruvning respublika shakliga ega bo'lgan suveren, demokratik, huquqiy, ijtimoiy va dunyoviy davlat" deb belgilandi. Bu hokimiyat va oddiy fuqarolarga o'z burchlarini eslatishi davlatning asosiy vazifasi ekanligi huquqiy kafolatlanganidir.

Ijtimoiy davlatning paydo bo'lishi va shakllanishi tarixini batafsil tahlil qilish ijtimoiy ta'minot funksiyasi dolzarb muammo ekanligini isbotladi. Bu ijtimoiy va shaxsiy munosabatlarning o'zgarishining boshlanishi edi, chunki bu davlatning birinchi qonuniylashtirilgan vazifalari va ijtimoiy sifatga erishish yo'lidagi qadam edi. Shuningdek, ijtimoiy ta'minot ishlab chiqarishda moddiy ne'matlarni – yoshi, jinsi, sog'lig'i va boshqalarni ta'minlaydi. mavqedan qat'i nazar, jamiyatning har bir a'zosiga tegishli bo'lishi kerak.

Ijtimoiy ta'minotning shakllanish davri huquq asoslarining paydo bo'lishi va davlat tomonidan ijtimoiy jarayonlarni huquqiy tartibga solish funksiyasini o'z zimmasiga olishi bilan bevosita bog'liqdir. Keyinchalik, bu funktsiya ijtimoiy dasturni byudjetdan moliyalashtirish va ijtimoiy ta'minotning davlat tuzilmasini yaratish jarayonida amalga oshiriladi. Bunday davlatning boshqa atributlari – ijtimoiy sug'urta, davlatning farovonlik darajasi uchun javobgarligi, ijtimoiy qo'llab-quvvatlashdan foydalanish imkoniyati ancha keyin paydo bo'ldi. Qashshoqlik bolalarni ham chetlab o'tmadi. Har yil qancha bola ochlik va muhtojlikda yashayotgani haqida statistika qilinib boriladi. Lekin bu statistikalar doim ham to'g'ri chiqavermaydi. Misol uchun, 2013-yildagi ma'lumotlarga qaraydigan bo'lsak, taxminan 385 million bola kuniga 1,90 AQSh dollaridan kam pul bilan yashagan. Dunyo boylab bolalarning ahvoli to'g'risidagi to'liq ma'lumotlar mavhumligi tufayli bu raqamlar ishonchsizdir. O'rtacha 97 foiz mamlakatlarda kam ta'minlangan bolalarning ahvolini aniqlash va SDG 1ga erishish yo'llarini ishlab chiqish uchun yetarlicha ma'lumotlar yo'q. Mamlakatlarning 63 foizida esa bolalar qashshoqligi haqida hech qanday statistika yo'q.

Ijtimoiy davlatning ikkinchi vazifasi ta'lim va sog'liqni saqlash imkoniyatlarini ta'minlashdir. Shuni ta'kidlash kerakki, bu ikki funktsiya faqat ijtimoiy davlatga xos emas. Ular odamlarning jismoniy va iqtisodiy hayoti uchun muhim shartlar bo'lganligi sababli, ular davlat turidan qat'iy nazar amalga oshiriladi. Ijtimoiy davlatning uchinchi vazifasi ijtimoiy himoyadir. Uning paydo bo'lishi, eng avvalo, fuqarolarning farovonlik darajasi uchun davlat mas'uliyatini shakllantirish bilan bog'liq edi. Farovonlik davlatining to'rtinchi vazifasi ijtimoiy tengsizlikni kamaytirishdir. Uni amalga oshirish barcha odamlar uchun bir xil ijtimoiy yordamni topish atributi paydo bo'lganidan beri mumkin bo'ldi. Ilgari tashkil etilgan ijtimoiy himoya va ijtimoiy ta'minot mexanizmi hamda umumjamoaviy ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tamoyillarini hayotga tatbiq etish tengsizlikni to'liq bartaraf etish imkonini beradi. Ijtimoiy davlatning beshinchi vazifasi mehnat bilan ta'minlashdir. U Veymar respublikasi davrida Germaniyada davlat funksiyasi sifatida paydo bo'lgan va F.Ruzveltning "Yangi tuzum" siyosatida muhim o'rin tutgan bu funktsiya ikkinchi jahon urushidan keyingina davlatning ajralmas qismiga aylandi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, rivojlangan mamlakatlarda ijtimoiy davlat barpo etilishi davlat qurilishidagi yangi qadamdir. Yuqorida ta'kidlaganimizdek, ijtimoiy davlat o'z fuqarolariga munosib turmush sharoitini ta'minlash, ularning ijtimoiy mavqeini himoya qilish, moddiy va ma'naviy ehtiyojlarini qondirish, ishlab chiqarishni

boshqarish, jamiyat va davlatni tadbirkorlik faoliyatiga jalb etishga intiladigan davlatdir. Bu muammo milliy daromadni kam ta'minlangan guruh foydasiga qayta taqsimlash yordamida bandlik, mehnatni muhofaza qilish, ta'lim, sog'liqni saqlash, butun jamiyat madaniyatini ta'minlash va h.k rivojlantirish siyosatini amalga oshirish jarayonida erishiladi va amalga oshiriladi. Farovonlik davlati jamiyatdagi iqtisodiy, ijtimoiy va h.k. sekinlashtirish va tengsizliklarni yuvish uchun bor kuchini sarflaydi. Taklif etilgan vazifalarni amalga oshirish uchun quyidagi vazifalarni hal etish zarur: ijtimoiy yordamning o'ziga xos xususiyatini kuchaytirish; kam ta'minlangan aholining mehnatga layoqatli qismining qashshoqligini faol bartaraf etishning aniq mexanizmlaridan foydalanish.

Munosib mehnat imkoniyatlarini kengaytirish va moslashuvchan mehnat bozorini oshirish maqsadida:

- ishlab chiqarishni viloyat markazlarida maqbul joylashtirish asosida ish o'rinlarini tashkil etish, tarmoqlarni klasterli rivojlantirish, iqtisodiyotning noxomashyo sektorini rivojlantirish;

- kadrlarning ichki ishlab chiqarish tayyorgarligini tashkil etishda, kadrlarni kasbiy tayyorlash va qayta tayyorlashda ish beruvchilarning ishtirokini rag'batlantirish orqali ishchi kuchining kasbiy mahorat darajasini oshirishga qaratilgan kasbiy tayyorgarlik;

- mehnat bozorida ishsizlarning raqobatbardoshligini oshirish uchun samarali ijtimoiy qo'llab-quvvatlashga qaratilgan tizimli chora-tadbirlar ko'riladi.

Yoshlarning kasbiy ta'lim olishi, o'z biznesini ochishi, yoshlarni kichik va o'rta sohaga jalb etishi uchun kreditlar va grantlar taqsimlash dasturini amalga oshirish orqali yoshlarni ish bilan ta'minlash bo'yicha faol siyosatni amalga oshirish choralari ko'riladi. Belgilangan maqsadlarga erishish uchun vazifalar bo'lishi oqilona. Biroq, rivojlanayotgan O'zbekiston ijtimoiy himoya tizimida yetarlicha muammolarga duch kelmoqda: hozirgi vaqtda iqtisodiyot tabiiy resurslarga bog'liq bo'lib, jahon talabining o'zgaruvchanligiga bog'liq. Inson kapitali uchun investitsiya vositalarining yetishmasligi. Sog'liqni saqlash, ta'lim va ijtimoiy faol odamlar yangi global iqtisodiyotda raqobatlasha olmaydi.

Demografik tendensiya mamlakatimizdagi eng muhim muammolardan biri bo'lib, uning asosiy maqsadi aholi sonini ko'paytirishdir. Kambag'allikdan aziyat chekayotgan O'zbekistonda bu ekologik jihatlarni boshqarish, ekologik ofatlar (Orol dengizi va boshqalar), sog'liqni saqlash sohasidagi ichki migratsiya muammosi va mintaqaviy tengsizlikning kuchayishidir. So'nggi yillarda iqtisodiy o'sish barqaror bo'lgan sharoitda ham yalpi ichki mahsulot ijtimoiy sohaga sarflanadigan xarajatlar ulushini kamaytirib bormoqda. Aholining kambag'alligini kamaytirish uchun sog'liqni saqlash va ta'limga zarur investitsiyalarni boshqarish ham amalga oshirilishi kerak. Aholining ijtimoiy himoyalangan guruhlari hukumatdan alohida e'tibor talab qiladi. Agar o'z vaqtida choralar ko'rilmasa, kambag'allikni uzoq muddatli qisqartirishga erishib bo'lmaydi.

Jahondagi iqtisodiy-siyosiy inqirozlarga qaramay, O'zbekistonning jadal rivojlanishi sir emas edi. Har qanday sohada o'sish va farovonlik ko'zga tashlanadi. Prezidentimizning har yilgi xalqqa murojaatida jamiyat salohiyatini yuksaltirish borasidagi aniq vazifalar yuqorida ham o'z yechimini topib, xalq hayoti va turmush darajasini yuksaltirishga xizmat qilmoqda. Bu borada amalga oshirilayotgan ishlar ijobiy yechimini topadi, deyish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. <https://sdg.nuu.uz/qashshoqlikning-barcha-shakllariga-barham-berish/>
2. Spiski stran, podpisavshix i ratifitsirovavshix Konvensiyu i Protokolov ratifitsirovavshix Konvenciyu i Protokol (angl.). Birlashgan Millatlar Tashkilotining shartnomalar to'plami veb sayti.
3. Abdurahmonov Q.X., Xolmo'minov Sh.R. "Mehnat iqtisodiyoti va sotsiologiyasi". O'quv qo'llanma -T.: O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2004 y.; Djumanova R.F. Aholi turmush darajasi: ko'rsatkichlari va uni oshirish yo'llari. Dissertasiya. Toshkent 2008 yil 103-114-betlar; Ibragimova N.M. "Aholi iste'molini makroiqtisodiy prognozlashtirishning uslubiy yondashuvlarini takomillashtirish" Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertasiya aftoreferati. Toshkent – 2019 y.; Mustafoulov Sh.I. "Kambag'allik ayb emas, biroq ...". "Xalq so'zi" gazetasi, 2020 yil 25 mart, № 62 (7564).; Muxitdinova M.Z. "Aholi turmush darajasini baholash: tahlil va samara" – Xalqaro moliya va hisob ilmiy elektron jurnasi. № 2, aprel, 2019 yil.; Pardayeva B. "Sostav doxodov i sotsialnaya zashita naseleniya". 19-e Mejdunarodnoe Plexanovskiye chteniya. M.:2006, s.32-33.; Saidov K.S. va boshqalar. Sotsial iqtisodiyot-T.: "O'zbekiston", 2006. 365 b.; Saidov M.X, Nasriyev I.I. va boshqalar Ishtimoiy himoya: atamalar izohli lug'ati.-T: "O'zbekiston Milliy kutubxonasi", 2007. -B. 436.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyevning 2020 24 yanvardagi Oliy Majlisga Murojaatnomasi. "Xalq so'zi" gazetasi, 2020 yil 25 yanvar, № 19 (7521)
5. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. –T: 2023.B. 3.
6. <https://sdg.nuu.uz/qashshoqlikning-barcha-shakllariga-barham-berish/>